

UNIVERSITY OF OSLO

Hva er hindrene for økt bruk og deling av data?

MARGUNN AANESTAD

Institutt for Informatikk

Universitetet i Oslo

Norstellas Samhandlingsarena, 27. november 2025

Annette Alstadsæter
Professor, senterleder
Senter for Skatteforsk,
NMBU

Hector Ulloa
Outreach Director,
Senter for Skatteforsk,
NMBU

Margunn Aanestad
Professor
IFI, UiO

Bakgrunn: Tidligere prosjektsamarbeid

Korleis bruke egne data for å stoppe feilutbetalinger før dei skjer?

Samarbeidsprosjekt forskere og Helfo, innovasjonsprosjekt finansiert av Norges Forskningsråd 2021-2024:

Lærende kontrollvirksomhet for å sikre riktig refusjon fra helserefusjonsordningene

Helfo

Søk

Helfo - for helseaktører / Nyheter

Samarbeider for å redusere misbruk av offentlige helsemidler

Først publisert: 23.06.2021 | Siste faglige endring: 23.06.2021

PRESSEMELDING: Staten vet ikke nok om omfanget av feil, økonomisk misbruk og bedrageri i helserefusjonsordningen. Nå jobber flere offentlige virksomheter og forskere sammen i et nytt, stort innovasjonsprosjekt for å hindre feil og misbruk av offentlige helsemidler.

Staten betaler årlig ut over 36 milliarder til leger, fysioterapeuter, tannleger, psykologer og andre helseaktører gjennom direkteoppgjørordningen, som forvaltes av Helfo. Direkteoppgjørordningen er en avtale som sørger for at alle helseaktører med offentlig avtale kan få dekket sine regninger direkte fra folketrygden. Denne ordningen er i stor grad tillitsbasert.

Økt bruk av egne data i off. sektor: utfordringer

- En serie workshoper gjennomført i 2024
- Deltakende offentlige aktører:
 - Skatteetaten
 - NAV
 - Helsedirektoratet
 - HELFO
 - Kripos
 - Finansdepartementet
 - Datatilsynet
- Forskere fra: NMBU, UiO, UiA. NTNU

Skatteforsk
Centre for Tax Research

March 2025 / Note 06-2025b

Fra visjon til virkelighet

Hvordan offentlig sektor kan
utnytte egne data bedre

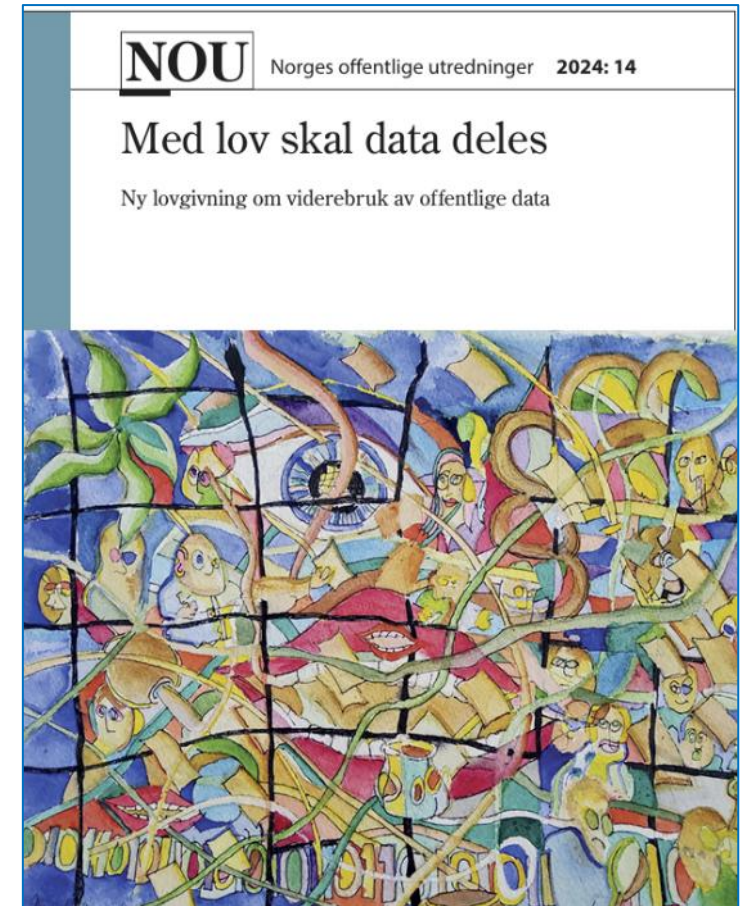
Annette Alstadsæter
Hector Ulloa
Margunn Aanestad

- Første workshop (april 2024):
 - Dele erfaringer med å bruke egne data på nye måter, inkl. KI
 - Hensikt: kartlegge utfordringer
- Arbeidsgruppe planlegger andre workshop
- Andre workshop (november 2024):
 - Identifisere løsninger og beste praksis
 - Hvem har gjort noe andre kan lære av?
 - Samle forslag og innspill til myndighetene

Noen sentrale problemstillinger

- Informasjonsforvaltning: Har man «orden i eget hus»?
- Usikkerhet knyttet til regelverk
 - Særlover, taushetspliktbestemmelser
 - Personvernregelverket: formålsbegrensning, dataminimering
- En kultur preget av forsiktighet og risikoaversjon
 - Det er tryggest å si nei
- Behov for felles overordnede retningslinjer

Politikken er rettet mot datadeling og viderebruk

Sentrale problemstillinger knyttet til data

- Har vi nok data, og gode nok data?
 - God informasjonsforvaltning krever ressurser og kompetanse
 - Data som har OK kvalitet for operasjonelle formål er ikke nødvendigvis egnet til analyse eller KI-utvikling
 - Bevissthet om data man ikke har
- Er dataene tilgjengelige – både teknisk og juridisk?
 - Fra databaser til datavarehus (eller andre dataplattformer)
 - Har vi juridisk grunnlag for å bruke dataene til det vi vil?
 - Personvernregelverket: formålsbegrensning, dataminimering

Juridiske utfordringer

- Har man de nødvendige hjemlene for 'ny' databruk?
- Hver etat sine særlover (ulikt hjemmelsgrunnlag for databruk)
- Fragmenterte taushetspliktbestemmelser
- Medfører at det kan være vanskelig å:
 - kombinere ulike datasett
 - dele data både internt og eksternt

Andre utfordringer

- Kompetanse
 - Samarbeid mellom data-vitere og domene-eksperter
 - Hvor god er koblingen mellom juridisk kompetanse, brukere, og data-vitere?
- Ledelse og risikotilnærming
 - Personvernrisiko, omdømmerisiko, sikkerhetsrisiko, etisk risiko: blandes ofte sammen
 - Hva er juristenes bord og hva er lederens ansvar?
 - Fra risiko-aversjon («null-visjon») til aktiv risiko-håndtering
 - Smale risikovurderinger – fokusert på personvern-tematikk
 - Balansere vurderinger: inkludere ‘oppside’ og/eller risiko ved å ikke agere?

SITAT FRA WORKSHOP:

«Vi hadde nok ikke hatt digital skattemelding om vi ikke hadde laget den før GDPR kom»

Et eksempel:

- Siden 2013 har Kripos hatt hjemmel til å bruke informasjon i Passregisteret i etterforskning av alvorlig kriminalitet
- Allikevel behøvde man lang tid (2019-2023) til juridiske og organisatoriske avklaringer for å kunne bruke ansiktsgjenkjenning
- Omegle-saken (dom vår 2025): identifiserte 190 fornærmede (hvis kun manuelt arbeid: ~ 4-5)

Barneansikter i overgrepvideo sjekket mot passregister – identifiserte nesten 200 ofre

Et nytt verktøy fra Kripos har vært essensielt i en av norgeshistoriens største overgrepssaker, og kan bety mye for fremtidige ofre for overgrep på nett.

Kai Jæger Kristoffersen
Journalist

Vi rapporterer fra Bodo

Publisert 1. juni 2024 kl. 13:56
Oppdatert 2. juni 2024 kl. 10:20

Artikkelen er mer enn ett år gammel.

Vanlige utfordringer

- Alle gjør vurderinger og utredninger hver for seg
 - Skape arena for erfaringsdeling mellom 'folk på gulvet'
 - Delingsplattform – for kode, for risikovurderinger, DPIA-eksempler, løsninger
- Ønsker sentrale retningslinjer omkring grunnleggende og felles dilemmaer
 - Profilerings av grupper: hva er 'akseptable' praksiser?
 - Bærekraftsvurderinger av KI-løsninger

Anbefaling 1

Styrk intern informasjonsforvaltning og kompetanse.

- Offentlige aktører må organisere og forvalte egne data bedre for å sikre at de er egnet til analyser, KI-utvikling og deling.
- Dette krever økte ressurser, bedre kompetanse og etablering av felles plattformer for deling av erfaringer, juridiske vurderinger og tekniske løsninger.
- Digitaliseringsdirektoratet bør styrke rådgivningstjenester og tilgjengeliggjøre eksisterende verktøy.

Anbefaling 2

Styrk samarbeidet mellom jurister og teknologer – få på plass ‘tech-jurister’.

- Ansett jurister med teknologiforståelse som kan samarbeide tett med utviklere og brukere for å sikre bedre juridiske avklaringer
- Jurister bør få større teknologikunnskap; teknologer mer kunnskap om jus

Anbefaling 3

Frem en kultur for ansvarlig risikohåndtering.

- Offentlige aktører bør utforske sitt handlingsrom mer aktivt og unngå overdreven risikoaversjon, og samtidig vurdere alternativkostnader ved ikke å nyttiggjøre seg tilgjengelige data.
- Myndighetene bør tydeliggjøre vurderingskriterier for databruk og KI-testing.

Anbefaling 4

Ta nasjonalt ansvar for avklaringer for teknologi-jus.

- Regjeringen må sikre klare hjemler for databruk, testing av KI og deling på tvers av sektorer.
- Felles retningslinjer bør utarbeides for KI i saksbehandling, datadeling og grensegangen mellom utforskende og formålsbestemt databruk.

Slakter statens bruk av egne data: – Gavepakke til økonomisk kriminalitet

Overgrepsejere måtte vente i årevis. Skattesvindlere går fri. Offentlig sektor har juridisk angst, fremgår det av en knusende ny rapport fra Skatteforsk.

– Nå er den store mengden meldinger til økokrim en fordel for de som virkelig vil utnytte systemet, da man kan gjemme seg i mengden, sier Annette Alstadsæter, professor i skatteøkonomi. (Foto: Gunnar Lier)

Annette Alstadsæter

Professor ved Handelshøyskolen, NMBU, leder av Skatteforsk – Centre for Tax Research

Samfunn

Her er fire tiltak for effektivisering av offentlig sektor

Misforstått personvernpraksis i offentlig sektor hindrer effektivisering til kriminelle. Dette kan digitaliseringsministeren endre – om ho vil.

Karianne Didreke Tung, digitaliserings- og forvaltningsminister, kan endre den misforståtte personvernpraksisen i det offentlige, ifølge kronikkforfatteren. (Foto: Gunnar Lier)

Fire grep for at offentlig sektor kan bruke egne data og lykkes med KI

Margunn Aanestad
Professor, Institutt for Informatikk, UiO
margunn@ifi.uio.no

Hector Enoc Ulloa Chinchilla
Outreach Director, Skatteforsk – Centre for Tax Research, NMBU

Annette Alstadsæter
Professor, Leder Skatteforsk – Centre for Tax Research, NMBU

Det er økende fokus på å effektivisere offentlig sektor gjennom økt bruk av data, datadrevet innovasjon og kunstig intelligens. Imidlertid støter organisasjonene ofte på juridiske, organisatoriske og tekniske barrierer når de forsøker å bruke data på nye måter. Basert på innspill fra ansatte i flere offentlige organisasjoner anbefaler vi fire konkrete tiltak: styrket informasjonsforvaltning, tettere samarbeid mellom jurister og teknologer, mer aktiv risikohåndtering og tydeligere nasjonale avklaringer for teknologijus.¹

Introduksjon

Den norske digitaliseringspolitikken er ambisiøs – vi skal bli verdensledende i digitalisering, og offentlig sektor skal raskt ta i bruk kunstig intelligens. Dette vil kreve at offentlig sektor i økende grad bruker data til analyse, tjenesteutvikling og kunstig intelligens (KI), noe som forutsetter at organisasjoner har tilgang til de nødvendige data med den riktige kvaliteten. Det er midlertid et gap mellom visjonene og virkeligheten: Aktører som ønsker å bruke data på nye måter, støter ofte på juridiske, organisatoriske og tekniske barrierer. Disse barrierene kan hindre at visjonene om effektivisering blir realisert.

Takk for oppmerksomheten!